

I.**Predmet dilemy**

Súdna rada Slovenskej republiky poverila uznesením č. 280/2022 zo dňa 15.11.2022 Stálu etickú komisiu vypracovaním návrhu stanoviska k interpretácii čl. III ods. 1 a 8 Zásad sudcovskej etiky, ktoré by bližšie vymedzilo limity slobody prejavu sudkýň a sudcov (a hodnoty, ktoré je potrebné vážiť) vo vzťahu k vyjadreniam priamo adresovaným verejným funkcionárom:

- (i) v situáciách, ak sa týkajú otázok justície a ak sa otázok justície netýkajú,
- (ii) ak ide o skutkové alebo naopak hodnotiace súdy,
- (iii) ak ide o kritiku alebo naopak o ocenenie,
- (iv) v kontexte frekvencie vyjadrení, resp. angažovanosti sudkyne alebo sudcu,
- (v) v kontexte špecifických požiadaviek na formu (ak také existujú),
- (vi) v kontexte dôvodov a motívov takýchto vyjadrení (pričom špecifická pozornosť bude venovaná interpretácii preváženia slobody prejavu nad povinnosťou zdržanlivosti, ak je ohrozená demokracia a právny štát – Kedy sa daný dôvod ústupu zdržanlivosti aktivuje? Možno poskytnúť príklady, kedy sa aktivoval a kedy sa napriek domáhaniu sa zo strany sudkyne alebo sudcu neaktivoval?).

II.**Východiská**

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (čl. 10), Ústava Slovenskej republiky (čl. 26), zákon č. 385/2000 Z.z. o sudcoch a príslušných a o zmene a doplnení niektorých zákonov (§30), Zásady sudcovskej etiky s prílohami, uznesenia Súdnej rady Slovenskej republiky (č. 102/2018 z 30. apríla 2018, číslo 167/2022 z 17. augusta 2022), judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (najmä Wille proti Lichtenštajnsku, Baka proti Maďarsku, Morice proti Francúzsku, Žurek proti Poľsku, Danileț proti Rumunsku), judikatúra Najvyššieho správneho súdu SR (rozsudok z 27. októbra 2022, sp. zn. 32 D 16/2021), judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky (IV.ÚS 221/2023 z 15. mája 2024) a Ústavného súdu Českej republiky (IV. ÚS 2609/16 z 11. apríla 2017), Bangalórske zásady (najmä hodnota slušnosti - adekvátnosť správania), Stanovisko Poradnej rady európskych sudcov o slobode prejavu sudcov č. 25 (2022), Správa o slobode prejavu sudcov Európskej komisie pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) z r. 2015, Správa Osobitného spravodajcu pre nezávislosť sudcov a právnikov o slobode prejavu sudcov a prokurátorov, slobode združovania a pokojnom zhromažďovaní z r. 2019.

Predmetom stanoviska je výklad nasledovných článkov Zásad sudcovskej etiky:

Článok III. ods. 1: Sudca rešpektuje a presadzuje nezávislosť, bezúhonnosť, morálnu integritu a nestrannosť súdnictva a vyhýba sa nevhodnému správaniu či vystupovaniu vrátane takého, ktoré objektívne vzbudzuje dojem nevhodnosti.

Článok III. ods. 8 Zásad sudcovskej etiky: Sudca vykonáva svoje osobné a mimosúdne aktivity tak, aby bolo minimalizované riziko ich konfliktu s jeho povinnosťami vyplývajúcimi zo sudcovskej funkcie.

III.

Odpovede na otázky položené súdnou radou

Aké sú limity slobody prejavu sudkýň a sudcov (a hodnoty, ktoré je potrebné vážiť) vo vzťahu k vyjadreniam priamo adresovaným verejným funkcionárom v situáciách:

1. ak sa týkajú otázok justície a ak sa otázok justície netýkajú? V kontexte dôvodov a motívov takýchto vyjadrení.

Sudca má právo verejne realizovať slobodu prejavu vo veciach týkajúcich sa justície, ale aj otázok, ktoré sa justície netýkajú. Otázky fungovania a princípov právneho štátu a demokracie sú otázky verejného záujmu, ku ktorým sudca má právo verejne sa vyjadriť. Právo sudcu na slobodu prejavu sa transformuje na povinnosť prehovoriť, pokiaľ sú právny štát alebo demokracia v ohrození. Vtedy majú sudcovia povinnosť vystúpiť na obranu nezávislosti súdnictva, ústavného poriadku a obnovy demokracie, na národnej a medzinárodnej úrovni, a to aj v otázkach, ktoré sú politicky citlivé.

Sudca má zákonnú povinnosť v záujme záruky nezávislosti a nestrannosti výkonu sudcovskej funkcie presadzovať a obhajovať nezávislosť súdnictva a jeho dobrú povesť. Pokiaľ bola verejne spochybnená sudcovská spôsobilosť príp. povesť predstaviteľa súdnej moci, je žiadúce, (osobitne v krajinách s nízkou dôverou verejnosti v súdnu moc) aby boli pochybnosti verejne vyvrátené.

Sudca má právo vyjadrovať sa k právnemu poriadku, k jeho úrovni a kvalite, tak v štádiu prípravy a tvorby zákonov ako aj k platnému právnemu poriadku a v tomto smere viesť odbornú diskusiu, vyjadrovať stanoviská (aj kritické) či návrhy, viesť polemiky, klásť otázky, upozorňovať na nedostatky.

Vzhľadom na vzrastajúci vplyv médií a dopadu názorov novinárov a politikov, ktorí ovplyvňujú svojimi verejnými prejavmi pochopenie fungovania právneho štátu a demokracie v očiach verejnosti, vyvstala nová výzva a úloha pre predstaviteľov súdnej moci. Tou je etická povinnosť vysvetľovať verejnosti, ako funguje systém súdnictva. Odbornými argumentami je tak možné skorigovať mylné predstavy verejnosti, predchádzať skresleným informáciám a prispieť k podpore a k zachovaniu dôvery verejnosti v súdnu moc.

Dôležitá je motivácia realizácie slobody prejavu, ktorá by mala byť jasne artikulovaná počas prejavu. Motivácia spočívajúca v obrane demokracie a právneho štátu požíva vyššiu ochranu ako motivácia majúca pôvod v osobnej pomste, zisťných dôvodoch, osobných (prípadne aj materiálnych) pohnútkach alebo v snahe ovplyvniť správanie voliča v predvolebnom období resp. zvýšiť popularitu predstaviteľom politického života. V neposlednom rade je potrebné prihliadnuť pri realizácii slobody prejavu na kontext a atmosféru doby, v ktorej bol prejav realizovaný.

2. ak ide o skutkové alebo naopak hodnotiace súdy?

Hodnotiaci úsudok musí byť dostatočne podložený skutkovým základom. Existencia faktov pri skutkových tvrdeniach by mala byť preukázateľná. Všeobecne možno konštatovať, že sudca by nemal verejne šíriť informácie, ktorých autenticitu nevie odobriť. Sudca by si pred vstupom do verejnej debaty mal predbežne posúdiť otázku, či publikovaním informácie, ktorej pôvodnosť nie je schopný potvrdiť, neohrozí vážnosť a dôveru v justíciu ako takú. Postavenie sudcu v sebe nesie aj pozíciu garanta individuálnych slobôd a právneho štátu, sudca prispieva k riadnemu fungovaniu spravodlivosti a aj k dôvere verejnosti v spravodlivosť. Uverejňovanie nepresných informácií má zase potenciál narušiť dôveru v autoritu súdnej moci ako takej.

3. ak ide o kritiku alebo naopak o ocenenie.

V prípade kritiky by sa malo jednáť o vecnú a konštruktívnu kritiku, opretú o konkrétne dôvody spočívajúce v opise skutkového a právneho stavu, ako aj poskytnutia vlastnej úvahy.

V prípade verejného ocenenia sa sudca musí zdržať konania, ktoré by mohlo byť verejnosťou vnímané ako reklama. Verejne prezentované ocenenie zo strany sudcu by nemalo byť vykladané ako priazeň alebo podpora konkrétneho politického subjektu alebo politika, a to najmä, ale nielen, v predvolebnej kampani, prípadne v snahe uchádzať sa o verejnú funkciu. Sudca by mal zabrániť zneužitiu autority súdnej moci na politické účely. Sudca musí ostať apolitický, inak sám prispieva k podkopaniu autority a nezávislosti súdnej moci.

4. v kontexte frekvencie vyjadrení, resp. angažovanosti sudkyne alebo sudcu

Pri realizácii slobody prejavu musí byť sudca obozretný vo vzťahoch s médiami tak, aby nedošlo k zneužitiu funkcie a postavenia sudcu na reklamu a podporu konkrétneho média a jeho súkromných ekonomických záujmov. Frekvencia vyjadrení nie je obmedzujúcim faktorom pri realizácii slobody prejavu.

5. v kontexte špecifických požiadaviek na formu (ak také existujú)

Sudca by sa mal vyvarovať použitia argumentačných faulov, manipulatívnych techník, zovšeobecňujúcich hodnotiacich úsudkov bez dostatočného základu a nepravdivých skutkových tvrdení. V kontexte výrazových prostriedkov je potrebné vyzdvihnúť význam kritéria primeranosti a vhodnosti použitých výrazových prostriedkov. Odporúča sa venovať pozornosť komunikačným zručnostiam vo verejných prejavoch.

Sudca by sa mal vo svojich verejných vyjadreniach, alebo v literárnej či publikačnej činnosti vykonávanej v občianskom živote, vyhýbať používaniu a šíreniu neúctivých, povýšeneckých, dehonestujúcich, vulgárnych, sexuálnych, násilných, či nenávisťných prejavov.

Sudca by mal vo svojich prejavoch manifestovať lojalitu voči základným princípom a hodnotám demokratického a právneho štátu.

Sudca musí mať vždy na pamäti, že je sudcom 24 hodín denne. Nemal by burcovať verejnosť k násilnostiam, anarchii či nerešpektovaniu rozhodnutí súdov, právneho poriadku, ústavného zriadenia a hodnotového ukotvenia Slovenskej republiky.